

UN DOCUMENT INEDIT PRIVIND ÎNFIINȚAREA „FUNDAȚIEI CULTURALE PAVEL IOAN POPP“ DIN BEIUȘ

de
GHEORGHE PINȚA

Pentru istoria Transilvaniei, constituirea asociațiilor sau fundațiilor culturale este o activitate caracteristică secolului al XIX.-lea, cu preponderanță, dar și primelor decenii ale secolului XX. Acestea aveau drept scop apărarea ființei naționale și emanciparea poporului român prin cultură¹, în fața unei acțiuni sistematice de deznaționalizare, promovată de guvernele statului dualist, ridicată la nivel de politică de stat.

Astfel, se constituie „importante societăți literare și culturale“² în nord-vestul Transilvaniei, atât în Oradea cât și la Beiuș, ca importante centre de cultură românească.

Fundațiile și asociațiile, mai ales acelea constituite din inițiativa unor personalități culturale, au avut drept obiectiv și ajutorarea elevilor sau studenților silitori, care nu dispuneau de posibilități materiale pentru a-și termina studiile, cu scopul de a contribui la culturalizarea maselor, fortificând conștiința unității de neam.

După cum se confirmă prin cercetările de arhivă, orașul Beiuș a cunoscut o bogată activitate pe linia întemeierii de astfel de asociații culturale³, printre care am aminti Reuniunea de cântări „Lira“ și Casina Română. Scopul acesteia din urmă, spre exemplu, era: „dezvoltarea intelectuală prin cetire și conservare modestă, dezvoltarea și susținerea conștelegerei frățești“⁴.

Aproximativ în această direcție se înscrie și acțiunea unor personalități culturale în deceniile ce au urmat realizării Marii Uniri, care au organizat fundații culturale, precum a fost și aceea întemeiată de dr. Ioan Popp, care deținea funcția de președinte al Curții de Apel din Cluj, transferată la Sibiu în perioada 1940—1944. Acesta, din proprie inițiativă, în-

¹ Viorel Faur, *Mărturii documentare inedite despre Societatea de lectură din Oradea*, în *Crisia*, 1987, p. 273.

² Idem, *Mișcarea pentru înființarea unei școli secundare românești de fete în Oradea*, în *Crisia*, 1978, p. 189.

³ Idem, *Istoricul frământărilor pentru înființarea și consolidarea Reuniunii de cântări „Lira“ din Beiuș*, în *Crisia*, 1977, p. 177.

⁴ Idem, *Precizări referitoare la activitatea Casinei Române din Beiuș*, în *Crisia*, 1975, p. 156.

ființează în anul 1942 o „Fundatie culturală, de binefacere și ajutor, Pavel Ioan Popp“, cu sediul în Beiuș⁵, jud. Bihor.

Documentul la care ne referim este structurat în trei părți principale și este întocmit după toate regulile juridice ale vremii. A fost aprobat de Tribunalul județului Bihor din Beiuș, prin sentința nr. 173, din 28 septembrie 1942, cu recunoașterea personalității juridice a fundației.

Prima parte se intitulează *Act constitutiv*, în care autorul fundației culturale motivează înființarea ei, prezentând în același timp și scopul care l-a determinat să ia o asemenea decizie. *Motivația* dată înființării fundației este de ordin sentimental: „întru amintirea decedatului nostru fiu Dudu, din botez Pavel Ioan Popp, fost elev de liceu“ și a înaintașilor săi, personalități culturale sau politice ale părților beiușene.

Prezentând scopul înființării fundației, autorul se referă la: împărțirea de ajutoare și burse după trebuință și putință:

1) copiilor săraci și silitori, școlari și studenți la orice școală; la punctul 2 și 3 se arată că fundația avea și un scop caritabil, prin: „ajutorarea copiilor orfani, bolnavi și săraci și a bătrînilor bolnavi, săraci și neputincioși“. Scopul fundației, se precizează în *Actul constitutiv* este: „ajutorarea acestor lipsiți, pentru a-și putea vedea de studiu, de trai și de sănătate“ (p. 2).

Înființarea unei fundații culturale, care își propunea un astfel de obiectiv, implica, desigur, constituirea unui patrimoniu mobil, și imobil, din care să se finanțeze cheltuielile rezultate dintr-un asemenea scop.

Pentru aceasta erau prevăzute ca patrimoniu inițial: „Casa strămoșească cu grădina și curtea, cărora li se vor mai adăuga bunurile ce le voi ceda fundației în viața mea și care vor reveni fundației după moartea mea“.

Împărțirea ajutoarelor și bursei, precum și mărimea acestora, sînt menționate la punctul al treilea: „se va face anual și nu va putea să treacă peste 4/5 din venitul unui an, restul de 1/5 capitalizîndu-se ca fond de rezervă pentru eventuale reparațiuni mai mari sau alte investițiuni necesare“.

În a doua parte, intitulată *Statutele fundației*, se arată că patrimoniul fundației: „va mai putea spori cu via și pometul, împreună cu casele și celelalte clădiri de pe ele, din Beiuș, împreună cu aranjamentul lor de cramă, vinărit și pivnițărit, dacă acestea nu le-aș vinde sau înstrăina eu altfel, în viața mea, care în acest caz se vor adăuga patrimoniului Fundației, conform testamentului comun...“. La acestea se adaugă: „pădurița mea de stejar din Beiuș, dacă după moartea noastră, orașul Beiuș, căruia i-am testat această păduriță în curs de 10 ani ar înființa pe ea un sanatoriu pentru bolnavi săraci, eventual cu cealaltă avere a noastră, de orișunde și din orice donațiuni, legate și alte bunuri, date fundației mai târziu de mine și de alții“.

Referindu-se la durata fundației, reținem că: „este nelimitată, natural, pînă ce patrimoniul fundației există și reforme sociale ori de stat, nesperate, nu zădărnicesc funcționarea și realizarea scopurilor ei; ea va trebui să existe nestingherită pînă în vremuri necalculabile. În cel mai rău

⁵ Documentul se află în Arhiva Consiliului Popular al județului Bihor, partea nesupusă organizării arhivistice (ca urmare nu putem menționa o cotă exactă).

caz, dacă altfel nu s-ar putea, fixăm durata ei pentru o sută de ani, durată pe care Consiliul de administrație de atunci o va putea prelungi“.

Sediul fundațiunii, cum era și firesc, este fixat în orașul Beiuș, în clădirea patrimonială, unde va funcționa *Comitetul de direcție* și *Consiliul administrativ*. Acestea două vor fi organele de conducere ale fundației, Consiliul de administrație fiind ierarhic superior și va fi format din 7 membri. Ședințele acestuia vor fi prezidate de întemeietorul fundațiunii sau un urmaș al acestuia, la care vor fi invitați, toți membrii, cu cel puțin 8 zile mai devreme.

Hotărârile se vor lua numai în prezența a cel puțin 5 membri, cu majoritate de cel puțin 4 voturi. Ședința anuală de bilanț va fi ținută în 22 iunie sau înainte cu 2—3 zile, când „se vor încheia și cerceta socotelile anuale ale Fundațiunii și tot atunci se vor acorda și bursele și ajutoarele anuale petiționarilor“.

Deosebit de interesant este art. 19 din *Statute*, care prevede măsuri de înlăturare a eventualelor tendințe din partea membrilor Consiliului de administrație de a beneficia de ajutoare, ceea ce ar duce la abuzuri ori la dizolvarea fundației. Prin urmare, acești membri: „nu pot beneficia de nici un favor sau ajutor ori bursă de la Fundațiune, ei nu pot să fie arendașii, chiriașii, cumpărătorii sau cesionarii ei și nu vor putea încheia nici un act juridic cu ea“.

La art. 20 se prevedea efectuarea tuturor serviciilor și lucrărilor fundației fără nici o retribuire, fără diurnă ori onorar, excepție făcând membrii Consiliului care nu au domiciliul în Beiuș: „care vor putea cere cheltuieli de transport și deplasare, într-o sumă moderată și redusă la cele absolut necesare cu ocazia ședințelor. Această jertfă le-o cerem lor ca o modestă contribuție pentru scopurile obștești ale Fundațiunii noastre.“

Organul permanent de conducere este ales de către Consiliul de administrație și este intitulat *Comitetul de direcție*.

Fundațiunea va fi reprezentată în raporturile cu instanțele judecătorești sau cu autoritățile publice de către președintele Consiliului administrativ, iar în caz de lipsă ori împiedicare, de către locțiitorul acestuia, conform art. 23.

Cu privire la acordarea bursei școlare se prevedea, conform art. 26, că acestea vor fi date numai de către Consiliul de administrație în ședința sa ordinară anuală din iunie, când elevii sau studenții sînt obligați să depună certificatele școlare la sediul fundației, care să le dovedească situația la învățătură și certificatele despre starea materială și comportamentală.

Modul de obținere a bursei era deosebit de atent/reglementat de către întemeietorul fundațiunii, prin aceea că elevul sau studentul trebuia să obțină rezultate foarte bune la învățătură, a căror dovadă era certificatul școlar anual. Pe lângă acesta trebuia să facă dovada unei comportări civilizate, să fie exemplul de ținută morală în toate împrejurările. Beneficiarul de burse elevii care învățau la școlile din Beiuș, iar în al doilea rînd elevii și studenții care frecventau alte categorii de școli, neexistente în oraș. Durata acordării bursei școlare era asigurată pînă la terminarea perioadei de studiu, dar ea trebuia reînnoită anual, pentru aceasta elevul sau studentul demonstrînd calitățile sale prin certificatul școlar și de bună purtare, la care se adăuga și cererea personală. Benefi-

ciarul își pierde bursa în cazul în care nu obține rezultate bune la învățătură, dacă avea o comportare necivilizată și dacă nu promova examenele și colocviile anuale și trimestriale, excepție „făcînd cazurile de boală grea sau satisfacerea serviciului militar“.

Conform art. 34 „nu puteau beneficia de burse aceia care erau bețivi, jucau cărți sau alte jocuri de noroc, cei cu purtări imorale, neromânești sau care au comis vreo crimă sau delict de orice natură.“ Această selecție severă dovedește că fondatorul realizează nu numai ajutorarea elevilor buni la învățătură și a studenților, viitoare cadre de intelectuali folositori societății, dar îndeamnă și la o comportare conformă cu normele unei comunități moderne, realizînd și educarea lor.

Un rol deosebit de important îi revenea, conform cu art. 45, *Comitetului de direcție*, care se compunea din 4 membri, printre care și fondatorul sau un urmaș al său. Acesta se constituie într-un organism cu activitate permanentă și își va ține ședințele ori de cîte ori va fi nevoie. Hotărîrile sale vor fi luate cu o majoritate de trei voturi și vor fi subordonate *Consiliului de administrație*.

Dreptul de control asupra fundației îl avea Consiliul eparhial al diecezei române din Oradea (art. 53), iar dreptul de suprem control legal îl avea Ministerul Cultelor, în cadrul legilor, cu respectarea dispozițiilor și intențiilor fondatorului, a Actului constitutiv, a Statutelor și Regulamentului.

În concluzie, documentul poate fi socotit o sursă de informație istorică despre existența unei fundații culturale necunoscute, cu sediul în Beiuș, care se înscrie din punct de vedere al scopului privind educarea și culturalizarea maselor, a pregătirii cadrelor necesare, alături de alte asociații și societăți culturale românești din prima parte a acestui secol. Am dorit să semnalăm existența acestei fundații, a documentului ce o atestă, urmînd ca într-un viitor apropiat să verificăm dacă această fundație a și activat în conformitate cu obiectivele propuse.